

Joža Likovič | Svitanice nad Žalostno goro

V adventnih večerih, med sveto Barbaro in spominskim dnevom naših prvih staršev Adama in Eve, se razlije preko Ljubljanskega barja čudovita zarja, podobna zlati bleščici, ki se zaznava včasih pozno v noč, ko se že zbirajo pod zvonikom na Žalostni gori poslednje verne duše. Nad božjepotno goro se razbistrijo goste zvezde, nenavadno prijazne in mile. Tem zvezdnim posevkom pravijo krajani pod Krimom svitanice, ker naznanjajo sveti božični mir ter zapuščajo v človeških srcih sladko spokojnost. Svitanic se razveselijo ubogi pastirji, ki iščejo v toplih zatišjih zeleni, mehki mah za jaslice, razveselijo se jih dekleta, ki nabirajo po rakiških melnikih in brežuljkih zbodičje, božje drevce z rdečimi jagodicami in košate belice, da jih ponesejo naprodaj v mesto. Čudežne zvezde kažejo s svojim stanovitnim sijem čolnarskim hlapcem na debeli Ljubljanci pot v varne staje, gospodarji se ravnaajo po njih, še bolnik sprašuje domače, če že gorijo svitanice nad Žalostno goro, prave božične svetinje, ki mu bodo olajšale gorje in trpljenje.

Svitanice se že dolgo zatrinjajo nad Žalostno goro. Bog jih je ustvaril na priprošnjo svoje blage matere Marije, da kot bele, drobne poslanke oznanjajo svetu ter naši zemlji mir in ljubezen. Morda je bilo v sivi, častitljivi davnini, morda je bilo v grudnovih dneh, ki jih pomnijo naše dobre matere... Marija, božja mati, se je vrnila na zemljo, da obhaja sveti adventni čas in spomin na obiskovanje tete Elizabete med človeškim rodом. Od Jezusa si je izprosila dragoceno trohico tolažbe in troje svetlih solza, da spotoma obišče revne in žalostne ter s svetimi solzami olajša gorje in bridkosti. Prvi dve solzici so popile njene blage oči, tretjo solzo pa je skrila v svoje deviško srce. Vsa vesela in sveta kakor vedno je šla skozi mesta in vasice ter blagrovala družine. Ljudje so bili dobri in vredni njenega blagoslova. Toda med njimi so bili tudi hudobni in pohlepni, ki so sejali med narode seme razdora in sovraštva; ti Marije niso prepoznali, zaverovani v pozemsko srečo so se veselili svoje nadoblasti in slave. Zato se je božja mati namenila k revnim, ki niso pozabili Boga, četudi so jih trle nesreče, kuga, lakota in vojska.

Tako se je ustavila Marija v obljubljeni deželi, kjer je nekoč preživela kakor prečista Devica svoja najlepša leta in kot nedotakljiva jutrnja zarja doživela čudež deviškega materinstva. Toda dežela je bila danes siročna in puščobna. Oljčni gaji so bili zapuščeni, kraljevske cedre so povešale svoje vrhove, trgi so bili prazni. Kuga je prizadejala malo ljudstvo. Nesreče in bolezni je bilo za senene vozove, iz sleherne hiše se je čulo pretresljivo plakanje, okna so bila zagrnjena. Krepkim mladeničem so osteklenele oči, mladenkam so počrnela lica, matere so

zaman dvigale roke k nebu, otročiči so umirali in ginili kupoma, kakor bi strupena slana povijala in mrtvičila nežno, krhko cvetje. Marija je tolažila in milovala bolnike; v borni kočici je našla mrtvo družino, samo polživa mati je bridko čemela pri umirajočem detetu, ki je minevalo v ranah in prisadih. Marija se je sklonila nad njegovo glavico in potočila prvo solzo. Glej! Grda kužna rana je použila blagodejno solzo, zdravje se je vidno vračalo otročku, materi in vsej okolici. Saj se je s solzo razlil božji blagoslov nad nesrečni rod, da je odnehala kužna bolezen.

Marija se je potolažena dvignila in odpravila dalje, čez sinja morja in zelene otoke; slednjič je prišla v neznano deželo, mornarji so ji rekli dežela sonca in pesmi, dežela umetnosti in blagodati. Ustavila se je v belem mestecu kraj morja. Toda pokrajina je bila podobna požganemu strnišču, kajti že leto dni ni deževalo. Zvonovi so se spokorno udarjali na svoje bronaste prsi, v cipresnih vršičkih je ječal pozabljen vetrič, zlato morsko dno je potemnelo. Tisočere line so bile odprte, kašče puste in prazne, kakor bi jih križem prepihala neurna sapa in pomela poslednji zagrabek žita iz praznega kota. Neizprosna lakota je gospodovala vsepovsod. Zemlja je postala zaradi suše ničvreden prah, polja so bila nerodovitna, namesto žlahtnih plodov so dajala le pičle, suhe pečke. Marija je vsa žalostna obstala pred cerkvijo, da bi pomagala gladni soseski. Svoje borno brašno je razdelila lačnim, ki so se vlačili od praga do praga kakor votle sence. Plemenitaši niso več hodili ošabno in držno, med hojo so se od lakote majali v dva cepa. Bili so izlakoteni, da so jim členki škripali od slabosti. Mnogoteri so že umirali, ustnice so jim razpokale; otročkom so se od stradeža razklenile tanke lične koščice. Zvonovi pa so nenehoma prosili; nekam zmedeni so se zdeli, veliki so prehitevali male, da bi čimprej našli sled v nebesa in izprosili prgišče božje rose. Mariji se je užalilo dobrotljivo oko, druga solza je kanila na zemljo, da je oživela, zazelenela in rodila ljudem stoteren sad. Matere so hotele zadržati rešiteljico, ki se je naglo poslavljalja:

»Gotovo ste še potrebne tolažbe. Toda moram dalje, srce mi pravi, da se nekje na tej zemlji godi še večje gorje.«

Marija je romala naglo dalje. Še dolgo so doneli za njo hvaležni, veseli klici ljudi, ki jim je Bog preložil nesrečo:

»Vstanite! Zemlja zopet rodi. Dva orat, pet pa kopat, da plevel ne zaduši pravih kali.«

Božja mati je hitela dalje, saj se je bližala božična noč, ko bo priporočila svojemu Prvorojencu ubogo človeštvo. Šla je čez lepe langobardske planjave in goriška brda ter dospela na slovensko zemljico, kjer so stezice bele, polja ravna in gore zamaknjene v svoj tisočletni sen. Že dolgo je vedela za to deželo, saj je bilo ljudstvo njeno, izvolilo si jo je za svojo kraljico ter ji postavilo svetišča z zlatimi prestoli.

Na Brezjah, na Sveti gori, v Petrovčah, na Zaplazu, na Trsatu, sredi ptujskega polja, na Žalostni gori! Dan se je nagnil, ko je spela Marija preko vrhniških ledinic in barskih požarnic. Nikogar ni srečala, niti nadložnega plaščurja, ki bi jo poprosil za milodar. Edino tihi večer se je opotekal s svojim zlatim bremenom na trudnih plečih. Nešteti utrinki, ognjeni in neznatni, so se razpršili nad čelom Svetih Treh kraljev, ki jim tudi ni bilo prizaneseno z zmedo hudih dni. Sence so se potegnile preko barskih strženov in leh, hlad in žale slutnje so zajele stvarstvo, bridka smrt je stekla ob mejici te zemlje, ki jo je tisti čas zajela strašna vojska. Slovenske bistrice in potočki niso več veselo čevrljali, domovi so bili prazni, ljudje so se porazgubili pred nevernim sovražnikom kakor zbegana čreda.

Marija se je odpravila na Žalostno goro, da tam prenoči in se odpočije; kajti hiše so bile zaprte, okna zagrnjena in barjači prazni. Povsod so se zaznavala kopita in sled sovražnikovega opustošenja. Ko se je bližala nebeška mati svojemu svetišču na gori, jo je presunil velik jok in neutolažljivo žalovanje, ki se je trgalo izza priprtih vrat. Stopila je v cerkev; tam je ostalo vse nedotaknjeno, častitljivo in sveto, tja ni segla sovražnikova pest, da bi onečastila božjepotne sence, zlate svetinje, molitve in romarske poljube. Tajinstven mrak je napravljajl notranjost svetišča razsežno, večnost se je selila pod oboki... Pred velikim oltarjem je zagledala Marija sirotno starko na kolenih. Bila je skrušena nizko k posvečenim tlom, telo je imela upognjeno, glavo sklonjeno med dlani, bila je vsa v križih in težavah kakor nešteto mater, ki so zgubljale tisti čas svoje sinove in rednike na bojnih poljanah. Žena v črnini je bila en sam krč in kruta bolečina. Ko se je stresalo njeno šibko telo v neutolažljivem ihtenju in boli, je vila suhljave roke:

»Sin moj! Ah, moj Tone, kje trpiš, kje si, kje ležiš...«

Pred starko je ležal šopek martinovk in rdečih srčkov, malce nerodno povezan in ubog. Marija je takoj razumela gorje uboge matere. Saj se je tudi njej pretrgalo deviško srce, ko je stala pod križem svojega umirajočega Prvorojenca. Marija je razprostrla dobrotljive roke in se bližala nesrečni ženi. Njen krik je postal tolikšen, da bi se je usmilil vsak kamen. Še celo stara ura v stolpu je nehala utripati in biti. Jok nesrečne matere se je utrinjal čez cerkveni prag v večerne samote, mimo pozabljenih znamenj in kotičkov, trkal na grajske duri v Bistri in se ustavljal pri jezerskih okencih, letel čez gore in udore, obtoževal sovražnika, budil žive in mrtve ter se končno ves nepotešen vračal do prazne bajte, kjer sameva in razpada v podstrešnem kotu zibelka s končnico, na kateri se smeji sonce, večni čuvar nebeških skrivnosti, mesec in usodna zvezda, pod katero je bil rojen Tone. Uboga mati! Ni ji bilo dano, da zapre umirajočemu sinu nepozabne oči z gostimi trepalnicami in mehkim sijajem. Stari Zgojnar ni potegnil za

častitljive vrvi, ki vežejo solzno dolino z nebeškimi linami. Domači zvonovi niso tožljivo zaklenkali in privabili solza sosedom. Lučarica Mreta ni spremila dragega pokojnika z mrliško lučjo čez poslednji prag. Samcat je umiral nekje na bojnem polju ali sredi sovražnega ostroga, kjer leži sto junakov, ki minevajo kot prah in nevredno ilo. Morda se jih bo spomnil kdaj le criček z drobno, brezimno pesmico...

Marija je položila roke na ramena klečeče žene, ki je drevenela na tlaku; dvignila jo je k sebi in jo potolažila. Tedaj se je utrnila tretja solza iz njenega prečistega srca in pala na zasoljeno lice slovenske matere, ki jo je pretresla veličastna zavest trpečega občestva, da se je junaško zravнала in se zazrla v mile oči nebeške priprošnjice. Saj je v svojih razpokanih, zažuljenih dlaneh začutila varno, toplo roko same matere božje, njene ustnice so zašepetale prastari amen! Tako bodi! Solze dveh mater so se spojile in padale na posvečena tla. Bogu je bilo ljubo, da se je ozrl po svoji nebeški materi na ubogo ženo in jo obličil z milostjo tolažbe. Iz solzne bistrice pa je vstajala svetla rosa, ki se je gostila v kapljice; te so plavale v nebeške višave ter se izpreminjale v zvezde. Bog jih je v spomin na svojo mater prištel v vrsto božičnih zvezd. To so svitanice, ki oznanjajo človeškemu rodu ljubezen in dolgo zaželeni mir.

Stanko Janežič | Klopotec v gorica

Klopotec v gorica
je poslednjič zaklenkal —
pa sklenil roke
in v tihi molitvi zaspal.

Napil sem se vrelega mošta,
objel še vrhé in pivnice
in z bratom klopotcem poslednjič zapel —
pa legel med trsje
in čakam,
da sneg me zamete.